

РЕЦЕНЗІЯ

доктора юридичних наук, професора Сороки Лариси Володимирівни на дисертаційне дослідження Погосяна Роберта Едуардовича «Адміністративно-правовий захист прав ветеранів війни», подане до захисту на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Ступінь актуальності обраної теми. Адміністративно-правовий захист прав ветеранів війни є важливим аспектом забезпечення їх соціальних гарантій і справедливості. Проте на сьогодні існують кілька ключових проблем, які суттєво впливають на ефективність захисту прав цієї категорії населення: 1) недосконалість законодавчої бази. Існує велика кількість законів і підзаконних актів, що регулюють права ветеранів, але багато з них є фрагментарними або застарілими. Немає чіткої та єдиної системи захисту прав ветеранів, що ускладнює реалізацію їхніх соціальних гарантій і пільг; 2) складнощі в доступі до адміністративних послуг. Ветерани часто стикаються з бюрократичними перешкодами при отриманні соціальних пільг, медичного забезпечення, житла та інших послуг. Процедури є складними і можуть вимагати значної кількості документів та часу на їх оформлення; 3) низький рівень поінформованості. Багато ветеранів не знають про свої права або не розуміють, як їх реалізувати через адміністративні механізми. Відсутність достатньої юридичної підтримки та консультативних послуг погіршує цю проблему; 4) корупція та неефективність державних структур. Часто трапляються випадки корупції в органах, що займаються реалізацією пільг та допомоги ветеранам. Це призводить до нерівного доступу до ресурсів і знижує рівень довіри ветеранів до державних інститутів; 5) проблеми з реінтеграцією. Питання реінтеграції ветеранів у суспільство залишається однією з ключових проблем. Недостатня підтримка щодо працевлаштування, психологічної допомоги та адаптації до цивільного життя створює додаткові труднощі, що не завжди вирішуються через адміністративно-правові механізми; 6) судовий захист прав. Хоча ветерани мають право звертатися до суду для захисту своїх прав, судові процедури часто є тривалими та складними. Багато ветеранів не мають

достатніх ресурсів для оплати юридичних послуг або не володіють необхідними знаннями для ефективного захисту своїх прав у суді; 7) психологічні та медичні проблеми. Ветерани часто потребують спеціалізованої медичної та психологічної допомоги, проте система охорони здоров'я не завжди здатна надати необхідні послуги у достатньому обсязі та належної якості.

З огляду на зазначене обрана тема дисертаційного дослідження Погосяна Роберта Едуардовича не викликає сумніву, а проблема адміністративно-правового захисту ветеранів війни вимагає реформування існуючих адміністративних процедур, вдосконалення законодавства та підвищення ефективності роботи державних структур.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача.

Вивчення дисертаційної роботи та наукових публікацій дисертанта свідчить про логічність викладення результатів дослідження, а також показує, що визначені Погосяном Р.Е. мета, об'єкт, предмет і завдання дослідження дозволяє в повній мірі розкрити обрану тему дисертації.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері захисту прав ветеранів війни та членів їхніх сімей.

Предметом дослідження є адміністративно-правовий захист прав ветеранів війни.

Основні наукові результати дисертаційного дослідження Погосяна Р.Е. висвітлено в чотирьох наукових статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України, а також в п'яти тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Викладене дає підстави стверджувати, що дисертація Погосяна Роберта Едуардовича «Адміністративно-правовий захист прав ветеранів війни» виконана на високому науковому рівні.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях. Дисертація присвячена дослідженню адміністративно-правового захисту прав ветеранів війни. Актуальність обраної дисертантом

теми дослідження не викликає сумнівів, відповідає викликам сучасності та завданням з удосконалення норм вітчизняного законодавства й підзаконних актів, що регулюють діяльність суб'єктів публічної адміністрації під час адміністративно-правового захисту прав ветеранів війни.

Удосконалено понятійно-категоріальний апарат, зокрема тлумачення таких понять, як «правове регулювання адміністративно-правового захисту прав ветеранів війни», «публічна адміністрація як суб'єкт адміністративно-правового захисту прав ветеранів війни», «ветеран військової служби», «засоби адміністративно-правового захисту прав ветеранів війни», «юридична відповідальність за порушення норм, якими урегульовано права ветеранів війни». Автор також удосконалює тлумачення поняття механізм адміністративно-правового захисту прав ветеранів війни – це система правових, організаційних та інших засобів, спрямованих на захист прав ветеранів війни на рівні публічних органів управління. Основна мета механізму – забезпечення відновлення порушених прав ветеранів війни та їх охорона. Вона досягається за допомогою спеціальних правових норм, організаційних заходів, механізмів контролю за дотриманням прав ветеранів та відповідальності за порушення цих прав;

Дисертант пропонує реформування структури Міністерства у справах ветеранів війни, запропоновано об'єднати: патронатну службу Міністра та фінансове управління, реорганізувати у відділи та об'єднати з управлінням документообігу та звернень громадян – дати назву Управління економічного забезпечення та документообігу; департамент громадянської ідентичності та ветеранського розвитку об'єднати з директором стратегічного планування та європейської інтеграції – назвати директорат європейської та ветеранського розвитку; юридичний департамент реорганізувати в управління, а також зменшити штатну кількість державних службовців у регіональних відділеннях та скоротити кількості заступників Міністра до трьох.

Дисертант доводить, що поняття «охорона прав» стосується забезпечення безпеки та збереження цінностей. Охорона включає в себе превентивні заходи та дії, спрямовані на запобігання можливим порушенням, збереження безпеки та запобігання можливим загрозам, сприяє усвідомленню та розумінню прав людини, їх значення та важливості в суспільстві. У разі порушення прав необхідний правовий захист включає в себе різні активні дії, зокрема звернення до суду, просування інших юридичних процедур та інших способів захисту прав. Отже «охорона прав» є родовим об'єктом відносно поняття «захист прав», саме охорона передбачає гарантування того або того права або законного інтересу. Захист – це система заходів, спрямованих на забезпечення прав та інтересів людей та збереження їхнього майна. Захист передбачає застосування діяльних заходів для захисту прав, інтересів та майна людей, включаючи захист через судові інстанції та застосування фізичної сили в разі нападу на людину або її майно. Важливо зазначити, що захист має бути обґрунтованим та не перевищувати необхідного обсягу для досягнення мети захисту прав. Окрім того, захист може включати застосування примусу, якщо це необхідно для захисту прав, інтересів та майна людей від протиправних дій.

Отже, захист виступає частиною охорони, є його складовим елементом але має при цьому автономний характер; по-друге, охорона може бути цивільно-правовою, адміністративно-правовою, кримінально-правовою, при цьому вона має особливий зміст та систему специфічних превентивних заходів, водночас захист характеризується можливістю застосування цивільно-правового, адміністративно-правового, кримінально-правового примусу; по-третє, кожному з названих видів охорони та захисту відповідає своя група публічно-правових інституцій, які призначені здійснювати діяльність у вигляді охорони або захист тих або інших прав чи їх сукупності. Саме тому, дисертант вважає щодо прав ветеранів війни доречніше використовувати конструкцію «охорона прав ветеранів війни», яка передбачає в тому числі й активний захист за необхідності.

Крім зазначеного, у роботі містяться інші положення, висновки та рекомендації, які в сукупності забезпечують цілісність наукової новизни проведеного дослідження.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Обґрунтованість отриманих результатів дослідження, сформульованих положень і висновків дисертаційної роботи Погосяна Р.Е. не викликають суттєвих зауважень. Висновки в дисертації сформовано відповідно до отриманих результатів, у дисертації чітко простежується логічний ланцюг від виявлення проблемних моментів у законодавстві чи діяльності певних практичних підрозділів до їх вирішення шляхом пропозицій удосконалення адміністративно-правового захисту прав ветеранів війни.

Обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, також забезпечена аналізом актуальних пропозицій законодавців щодо удосконалення норм права, а також оперативним внесенням до тексту дисертації правових новел.

Отже, результати дисертаційного дослідження Погосяна Роберта Едуардовича, які винесено на захист, є достатньо аргументованими, обґрунтованими, логічними та переконливими, мають високий ступінь наукової новизни та практичне значення.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методології наукової діяльності. Наукові результати й положення, що винесені на захист, отримано завдяки використанню різноманітних методів, таких як: метод *спостереження* використаний задля систематичного, цілеспрямованого спостереження за станом соціального захисту військовослужбовців, можливістю отримання ними встановлених пільг; *логіко-семантичний* метод дослідження (підрозділи 1.2, 1.3, 2.1, 2.2, 2.3) дозволив дослідити зміст дефініцій, що характеризують інститут захисту прав ветеранів війни та членів їхніх сімей, визначити поняття: «правове регулювання адміністративно-правового захисту прав ветеранів війни», «публічна

адміністрація як суб'єкт адміністративно-правового захисту прав ветеранів війни», «ветеран військової служби», «засоби адміністративно-правового захисту прав ветеранів війни», «юридична відповідальність за порушення норм, якими урегульовано права ветеранів війни». Методи *класифікації, групування, системно-структурний, системно-функціональний* (підрозділи 1.2, 1.3, 3.1) дозволили виокремити характерні ознаки понять: «права людини», «ветеран війни». Метод *узагальнення* дав можливість дослідити особливості використання методологічних основ дослідження захисту прав ветеранів війни, а також систему актів управління місцевих територіальних органів управління (підрозділи 1.1, 2.2). *Статистичний аналіз* (підрозділи 1.4, 3.2) було використано під час роботи з офіційно-статистичними матеріалами щодо кількості ветеранів війни, які потребують соціального захисту держави після російського вторгнення в Україну, кількості безвісти зниклих, інвалідів. *Історико-правовий* метод (підрозділ 1.2) був задіяний при дослідженні становлення та розвитку захисту прав ветеранів війни. Із використанням *індуктивного* методу (підрозділ 2.2, 2.3) було доведено необхідність удосконалення законодавства, що урегулює адміністративно-правовий захист прав ветеранів війни. Метод *абстрагування* використаний для дослідження захисту прав інвалідів війни та їхніх сімей, безвісти зниклих військовослужбовців (підрозділи 1.4). *Порівняльно-правовий* метод (підрозділ 1.1, 3.1) застосований для узагальнення міжнародного досвіду щодо захисту ветеранської спільноти за стандартами НАТО. Метод *моделювання* використаний для розроблення Загальнодержавної програми підтримки ветеранів війни та членів їхніх сімей (підрозділи 2.3).

Постановка завдань, визначення мети, об'єкта та предмета дослідження є чіткими, зрозумілими й такими, що цілком відповідають загальним вимогам. Завдання наукового пошуку виконано, мети роботи досягнуто.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження. Сформульовані та аргументовані в дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації впроваджено й надалі може бути використано у:

науково-дослідній діяльності – для подальшого наукового дослідження проблем адміністративно-правового захисту прав ветеранів війни (акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права); *практичній діяльності* – під час внесення відповідних змін та доповнень до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», а також до інших нормативно-правових актів, якими урегульовано адміністративно-правовий захист прав ветеранів війни (акт впровадження Головного управління Пенсійного фонду України в Київській області; *освітньому процесі* – під час розроблення та викладання навчальної дисципліни «Адміністративне право та процес: доктринальні та практичні проблеми» (акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Дисертація Погосяна Р.Е. викладена українською мовою та має чітку структуру, що відповідає вимогам МОН України та Порядку присудження ступеня доктора філософії.

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що включають дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 235 сторінок. Робота містить список використаних джерел із 260 найменувань на 30 сторінках.

Розділ 1 «Теоретико-правові засади захисту прав ветеранів війни» складається з чотирьох підрозділів, присвячених: методології дослідження захисту прав ветеранів війни; правам ветеранів війни в системі прав людини; поняттю та особливостям захисту прав ветеранів війни; становленню та розвитку інституту захисту прав ветеранів війни.

Розділ 2 «Механізм адміністративно-правового захисту прав ветеранів війни» складається з трьох підрозділів, які присвячені визначенню поняття та елементам механізму адміністративно-правового захисту прав ветеранів війни; характеристиці нормативно-правового регулювання адміністративно-правового захисту прав ветеранів війни; повноваженням та компетенції публічної

адміністрації як суб'єкту адміністративно-правового захисту прав ветеранів війни.

У розділі 3 дисертації «Засоби адміністративно-правового захисту прав ветеранів війни» розкрито поняття та види засобів адміністративно-правового захисту прав ветеранів війни та засади юридичної відповідальності за порушення норм законодавства, яким урегульовано права ветеранів війни.

Після кожного розділу й дисертації загалом сформульовано *висновки*, у яких висвітлено зміст розглянутих питань. Висновки відповідають отриманим результатам, мають належну аргументацію та високий рівень достовірності.

Аналіз системи нормативно правових актів, якими урегульовано адміністративно-правовий захист ветеранів війни, дозволив обґрунтувати необхідність певних змін та доповнень, а саме:

запропоновано доповнити закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їхніх сімей» ст. «Право на захист військовослужбовців на випадок безробіття з незалежних від них обставин»;

запропоновано соціальний захист сімей зниклих безвісти осіб, що брали участь у бойових діях прописати в законі України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти»;

зауважено, що в законі України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» законодавець використовує поняття «пропавший безвісти», що є помилкою перекладу та русизмом, саме тому пропонуємо замінити термін «пропавший безвісти» на «зниклий безвісти»;

доведено необхідність внести зміни до закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» такого змісту: «Індексація пенсій військовослужбовців та членів сімей загиблих проводиться в порядку загальної індексації». Зазначено, що в умовах російської агресії, збільшується кількість інвалідів війни, які потребують тривалого лікування, що вимагає збільшення розміру одноразової виплати військовим, які отримали інвалідність під час служби;

доведена необхідність внесення змін до Порядку забезпечення санаторно-курортними путівками деяких категорій громадян та виплати їм компенсації вартості самостійного санаторно-курортного лікування структурними підрозділами з питань соціального захисту населення районних, районних у м. Києві держадміністрацій, виконавчими органами міських, районних у містах (у разі їх утворення (крім м. Києва) рад, яке затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 22 лютого 2006 р. № 187 такого змісту: «Учасники війни, особи, на яких поширюється чинність Закону України “Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту”, забезпечуються путівками строком на 18–21 календарний день один раз на рік»;

аналіз Кодексу України про адміністративні правопорушення дав можливість стверджувати, що на сьогодні відсутня цільова норма, в якій би було передбачено захист соціальних прав ветеранів війни та членів їхніх сімей, саме тому запропоновано доповнити КУпАП ст. «Бездіяльність посадових осіб щодо забезпечення прав ветеранів війни та членів їхніх сімей», в якій передбачити: «Умисне невжиття заходів щодо організації соціального та інших видів обслуговування, нестворення належних умов для підтримання здоров'я та активного довголіття ветеранів війни та членів їхніх сімей тягнуть за собою накладення штрафу від сімдесяти до ста сорока п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян».

Загалом, дисертація Погосяна Р.Е. вирізняється послідовним викладом матеріалу, глибиною сформульованих думок, що свідчить про достатній рівень та наукову спроможність дисертанта. Зміст роботи, перелік наукових публікацій доводить наукову зрілість, володіння здобувачем методикою дослідницької роботи, умінням узагальнювати досягнуте в науці і на основі досягнутого самостійно формулювати гіпотези, положення, висновки, які мають концептуальний характер та є основою для подальших наукових пошуків у цьому напрямку.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації на практиці. Отримані результати дисертаційного дослідження Погосяна

Роберта Едуардовича «Адміністративно-правовий захист прав ветеранів війни» можуть бути рекомендовані до використання під час підготовки й підвищення кваліфікації уповноважених осіб або працівників в сфері захисту прав ветеранів війни.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. Загалом позитивно оцінюючи наукову роботу Погосяна Р.Е., необхідно спрямувати увагу на деякі дискусійні питання, які потребують, на нашу думку, додаткової аргументації або пояснень під час захисту:

1. Дисертант розглядає поняття та структуру механізму захисту прав ветеранів війни та зазначає, що його структуру утворюють система нормативно-правових актів, якими урегульовано права суб'єктів, система органів публічної адміністрації, що забезпечує запровадження різноманітних засобів, завдяки яким досягається мета встановленого механізму, та самі засоби, що є змістовною складовою даного інструменту. На мою думку, автору доречно було б виокремити ще декілька елементів, наприклад, правовий захист ветерана війни; інформаційна підтримка та правова допомога ветерану війни.

2. Досліджуючи питання засобів адміністративно-правового захисту прав ветеранів війни, дисертанту варто було б більшу увагу приділити питанню формування та реалізації державної політики щодо фізичної та соціальної реабілітації ветеранів війни та їх соціалізації. Розкривши дане питання дисертаційне дослідження Роберта Едуардовича збагатилося б практичними моментами.

3. В дисертаційній роботі лише фрагментарно розкрито питання реєстраційної діяльності суб'єктів публічної адміністрації щодо захисту прав ветеранів війни. Яким чином на думку дисертанта повинно відбуватися підвищення якості взаємодії органів публічної адміністрації, які ведуть реєстри осіб, звільнених із військової служби за станом здоров'я після 24 лютого 2022 року, а саме між Міністерством у справах ветеранів України, якому належить Єдиний державний реєстр ветеранів війни, та відповідними інформаційними системами компетентних органів?

Однак, висловлені зауваження за своєю сутністю не є критичними, мають лише рекомендаційний характер.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Під час вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій автора фактів порушення академічної доброчесності не виявлено. Дисертація Погосяна Р.Е. є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

Висновок про відповідність дисертації поставленим вимогам. Підсумовуючи, можна зробити висновок, що дисертація Погосяна Роберта Едуардовича «Адміністративно-правовий захист прав ветеранів війни» сприймається як цілісне завершене монографічне дослідження, містить в собі наукові висновки і рекомендації, що мають істотне значення, відповідає вимогам МОН України. Рецензоване наукове дослідження, його результати та оформлення відповідають спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40, а Роберт Едуардович Погосян заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії (галузь знань 08 «Право», спеціальність 081 «Право»).

Рецензент:

завідувач аспірантурою та докторантурою

Науково-дослідного інституту публічного права

доктор юридичних наук, професор

Лариса СОРОКА